

КАМІНСЬКА Н.В.

**МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В РІШЕННЯХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ
З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ДРУЖНЬОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИ УКРАЇНИ
(РЕЦЕНЗІЯ НА НАУКОВУ СТАТТЮ М.О. БАЙМУРАТОВА ТА О.О. ГРІНЕНКО)¹**

Сьогодні роль Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) стосовно захисту прав і свобод людини й громадянина в Україні шляхом застосування на міжнародно-правовому рівні Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та протоколів до неї (далі – Конвенція) стає безперечною. Водночас кількість заяв фізичних та юридичних осіб проти України до ЄСПЛ постійно зростає, наша країна залишається сумним лідером за кількістю розпочатих у ЄСПЛ проваджень. Особливо драматично ситуація стала погіршуватись після схвалення ЄСПЛ пілотного рішення в справі «Іванов проти України», у якому було констатовано системне порушення в Україні права на справедливий суд. Накопичення за роки після винесення цього рішення більше 14 тисяч типових заяв із посиланнями на вказану пілотну справу та відповідна системна неспроможність нашої держави вжити заходів із виправлення ситуації загалом призвела до нещодавнього схвалення ЄСПЛ рішення «Бурмич та інші проти України», у якому як констатовано вказану нездатність України провести системні зміни, так і фактично визнано обмежену можливість самого ЄСПЛ опрацьовувати масив типових заяв проти України, навіть якщо виносити відповідні типові рішення.

При цьому важливим вбачається той факт, що спроби України та ЄСПЛ владнати ситуацію з розгляду відповідного масиву справ полягали також у масовому укладенні угод про дружнє врегулювання, особливо після 2013 р., та, відповідно, у масовому схваленні ЄСПЛ рішень про затвердження цих дружніх врегулювань проти України (окремі з таких рішень 2016–2017 рр. акумулювали декілька сотень заяв). Також сотнями вимірюється кількість справ у ЄСПЛ проти України, у яких ставиться проблема тривалості провадження в національних судах із кримінальних і цивільних справ; відповідно, великою є й кількість дружніх врегулювань, досягнутих між сторонами в цих справах.

За таких умов можна із сумом констатувати вкрай обмежену кількість наукових праць, де досліджено процедури досягнення дружнього врегулювання в ЄСПЛ та аспекти застосування рішень ЄСПЛ щодо дружнього врегулювання в справах проти України. Тому варто звернути особливу увагу на наукову статтю провідних вітчизняних фахівців у сфері міжнародного права прав людини та міжнародних судових процедур, професорів М.О. Баймуратова та О.О. Грінєнко «Рішення Європейського суду з прав людини щодо дружнього врегулювання: проблеми теорії та практики», видану в «Журналі східноєвропейського права» за 2018 р., № 49. Можна впевнено констатувати, що в цій роботі автори вдало вирішили проблему відмінних рис рішень ЄСПЛ щодо дружнього врегулювання в справах проти України, їх тлумачення, перекладу, виконання й застосування.

Науковці вперше обґрунтовано довели наявність у законодавстві України критеріїв щодо віднесення актів ЄСПЛ до категорії рішень ЄСПЛ щодо дружнього врегулювання в справі проти України, зокрема: 1) пряме посилання ЄСПЛ у резолютивній частині рішення, а саме в реченні, пов'язаному з вилученням заяви (заяв) з реєстру справ ЄСПЛ, на ст. 39 Конвенції (у рішеннях ЄСПЛ проти України з вересня 2012 р.); 2) констатація чи встановлення ЄСПЛ у розділі рішення «Право» того факту, що сторони в справі досягли дружнього врегулювання (у рішеннях ЄСПЛ проти України із червня 2006 р.); 3) констатація чи встановлення ЄСПЛ у розділі рішення «Право» того, що досягнуте врегулювання ґрунтується на повазі до прав людини, гарантованих Конвенцією та протоколами до неї (у рішеннях ЄСПЛ із червня 2006 р.). Такий висновок науковці зробили на

¹ Баймуратов М.О., Грінєнко О.О. Рішення Європейського суду з прав людини щодо дружнього врегулювання: проблеми теорії та практики. Журнал східноєвропейського права. 2018. № 49. С. 4–20.

підставі ретельного дослідження й методологічно правильного узагальнення всіх виявлених ними у відкритих джерелах рішень ЄСПЛ проти України, що заслуговує на спеціальне акцентування.

Цікавим і науково корисним є застосування вченими визначеного ними підходу до Рішення ЄСПЛ у справі «ТОВ «Золотий Мандарин Ойл» проти України» 2015 р. за заявою № 63403/13, яке стало єдиним виявленим ними актом ЄСПЛ проти України, що не відповідає наведеним критеріям форми рішення ЄСПЛ щодо дружнього врегулювання в справі проти України. Можна погодитись із пропозиціями авторів, за якими вирішення сумніву щодо віднесення чи невіднесення певного акта ЄСПЛ до категорії рішень ЄСПЛ, передбачених ст. 39 Конвенції, та/або до передбаченої Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV категорії рішень ЄСПЛ щодо дружнього врегулювання в справі проти України (таких як наведене рішення за заявою № 63403/13) має полягати в здійсненні тлумачення відповідного акта ЄСПЛ за клопотанням уповноваженого органу України, зокрема, на відповідність зазначеним нормам Конвенції та законодавства України.

Також варто зазначити висвітлену авторами унікальну ситуацію Рішення ЄСПЛ у справі «Валентина Миколаївна Галкіна проти України» 2010 р. за заявою № 7951/06, у якому ЄСПЛ взяв до уваги як факт досягнення сторонами дружнього врегулювання, так і факт зміни його умов Україною вже після затвердження дружнього врегулювання ЄСПЛ за ст. 39 Конвенції. Проте не можна повністю погодитися з авторами в тому, що рішення за заявою № 7951/06 є суто рішенням щодо дружнього врегулювання, адже затвердження фінальної версії угоди між сторонами ЄСПЛ здійснив, посилаючись не на ст. 39, а на ст. 37 Конвенції. Отже, це також є прикладом специфічного (комбінованого) рішення (як і Рішення ЄСПЛ у справі «Бурмич та інші проти України», рішення за заявою № 63403/13), що не повністю вписується в певною мірою застарілі межі Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. Тому додаткове нормативне й організаційне впорядкування національних процедур виконання таких специфічних рішень ЄСПЛ має стати підґрунтям для нових наукових досліджень.